

Statsvetenskapliga förbundet

FÖRBUNDSREDAKTÖR: MAGNUS ERLANDSSON

Förbundsredaktören har ordet

I P1:s Filosofiska rummet intervjuades i höstas den amerikanske filosofiprofessorn Massimo Pigliucci¹. Samtalet kretsade kring rationalitet, kritiskt tänkande och vetenskapens ansvar. Vår längtan efter att underkasta oss ideologier, fallenheten att hoppa från fenomen till slutsatser trots att kausaliteten saknas, och att oreflekterat lita till auktoritetens argument, får Pigliucci att längta efter ett samhälle mer präglad av kritiskt tänkande. I sin bok ”Nonsense on Stilts: How to Tell Science from Bunk”^{2,3}, skriver Pigliucci att kritiskt tänkande måste läras ut till varje generation, för det kommer (rimligen) aldrig bli en del av våra medfödda egenskaper. Han vidgår att vi ser mer av förnuftiga resonemang och mer av öppen diskussion nu än förr, men fundamentalism lockar bakom varje

hörn, och vi har inte långt bak i tiden till 1900-talets värsta katastrofer – förklarade av att många människor mer eller mindre frivilligt anslöt sig till stränga, strikta och förgörande ideologier.

Struntpratsdetektor

När studenterna lämnar seminarierummet uppmanar Pigliucci dem att inte stänga av sin ”Baloney Detector”. Pigliucci liknar konsten i kritiskt tänkande vid att lära sig köra bil; det kräver hårt arbete i början, sen går det av sig själv. Kritiskt tänkande gör dig uppmärksam på när någon försöker få dig att tro och tycka något utan giltigt belägg. Men använd detektorn med urskiljning (det sociala livet kräver ju en viss acceptans för eget och andras struntprat). Nyttja den när du väljer parti, innan du bokar tid hos homeopaten – eller när du försöker avgöra vilken av alla statsvetares utsagor som har verklig bärkraft.

Eftersom vetenskapsmän och forskare har ett särskilt stort förtroende bland medborgarna har de också ett särskilt stort ansvar. Och enligt Pigliucci tål detta förtroende och ansvar bara ett visst antal fel och nonsensutsagor. Efter det är auktoriteten förlorad, förbrukad, och med ”rätt” betingelser finns risken att medborgarna istället vänder sig till demagogerna, som sedan slungar tillbaka samhället några hundra år eller så. (Begrunda detta, du

-
1. ”Nonsens på styltor – om kritiskt tänkande och vetenskapens ansvar”, Filosofiska rummet, SR P1, 2010-10-24.
 2. Pigliucci, Massimo (2010), *Nonsense on Stilts: How to Tell Science from Bunk*, University Of Chicago Press.
 3. Första ledet i titeln är ett uttryck taget från Jeremy Bentham (1748-1832), engelsk filosof och upphovsman till utilitarismen. Bentham använde detta uttryck för att avvisa idén om naturliga rättigheter. Redan (mänskliga) rättigheter var nonsens och naturliga rättigheter var ”nonsens på styltor”.

Har du synpunkter på förbundssidan eller vill lämna bidrag är du välkommen att kontakta förbundsredaktören via e-post Magnus.Erlandsson@score.su.se eller telefon: 0708-954500.

statsvetare som sagt något som inte stämmer eller som kan klassas som trams!)¹

Svensk statsvetenskap – ett ämne i tiden?

Pratiga eller ute-och-cyklade statsvetare var inget uttalat tema när svensk statsvetenskaps hälsotillstånd och framtid debatterades under Statsvetenskapliga förbundets årsmöte och 40-årsjubileum i Göteborg.² Men väl statsvetarnas särskilda, och enligt Marie Demker nu dessvärre bristfälliga, ansvar och förmåga att vara just detektorer som avslöjar maktens gallimattias. ”Makten i form av de samhällsliga strukturerna och institutionerna har vi (...) alldeles för godtroget (...) förhållit oss neutrala till”³. Det bor en potentiell maktkritiker i varje statsvetare, men få svenska statsvetare ser nu maktkritiken som sin huvuduppgift. Möjligen hänger detta delvis samman med förändrade incitamentsstrukturer och reviderade kriterier

i bedömningen av vetenskaplig kvalitet (vilket också var temat under årsmötets debatt). Det är betydligt lättare att ranka och gradera genom att räkna antalet engelska artiklar eller att avgöra i vilken utsträckning en artikel bidrar till inom-disciplinär (om än internationell) forskning, än att bedöma i vilken mån forskningsresultaten blottlägger missförhållanden och bidrar till ett bättre, mer effektivt, rättvist eller jämställt samhälle. Bäst att som forskare satsa på det förra, alltså. (Även om några i panelen uppmanade statvetarkåren att samlas kring ett försök att förändra och påverka incitamentsstrukturerna.)

Fokus på metod

I sin avhandling visar idé- och lärdoms-historikern Rangnar Nilsson hur sakkunnigutlåtanden från 1960- och 1990-talen och i samband med tjänstetillsättningar i statsvetenskap, litteraturvetenskap och fysik har skiljt sig åt.⁴ För fysiken var *resultaten* den viktigaste bedömningsgrunden, för litteraturvetenskapen *materialen*. Och för statsvetenskapen? *Metoden*, förstås! Till skillnad från de bägge övriga disciplinerna lades för de statsvetenskapliga tjänsterna heller ingen vikt vid den eventuella samhällsrelevansen i den sökandes forskningsresultat. Det heter i en sammanfattande artikel som Nilsson skrivit utifrån avhandlingen att statsvetarna ”inte i någon period [anknöt] till externa aktörer vid värderingen av resultat”⁵. Även en av

1. Se till exempel rapporten från Vetenskap och Allmänhet (VA), *Slitsamt förvärvat och snabbt förvärvat – en studie av förtroendet för forskare* (VA-rapport, 2011:1). Rapporten och den årliga så kallade VA-barometern visar att andelen tillfrågade med stort eller mycket stort förtroende för forskare vid universitet och högskolor sjönk från 75 procent 2009 till 63 procent 2010. ”De flesta med litet förtroende menar att forskningen antingen är styrd – av företag, politiker eller forskares egna intressen – eller komprometterad av fusk och oegentligheter. Många anger även att forskningen är för ’flummig’, att den ger för lite resultat eller helt enkelt är onödigt” Citat från <http://v-a.se/2011/03/slit-samt-forvarvat-och-snabbt-fordarvat-en-studie-av-fortroendet-for-forskare>, per den 15 mars 2011.
2. ”Statsvetenskap – ett ämne i tiden?”, debatt på Statsvetenskapliga förbundets årsmöte i Göteborg 2010 (30 september – 2 oktober 2010), ledd av Ulf Bjereld och med Lars Calmfors, Marie Demker, Lauri Karvonen, Cecilia Malmström och Bo Rothstein i panelen.

3. *Statsvetenskap som ämne – brist på maktkritik och hot om bristande relevans?*, bloggpost signerad Marie Demker: <http://vanstranden.wordpress.com/2010/10/03/statsvetenskap-som-amne-brist-pa-maktkritik-och-hot-om-bristande-relevans/>
4. Nilsson, Rangnar (2009), *God vetenskap: hur forskares vetenskapsuppfattningar uttryckta i sakkunnigutlåtanden förändras i tre skilda discipliner*, Göteborg Acta Universitatis Gothoburgensis.

årsmötets paneldebattörer, Lauri Karvonen, menade att den svenska statsvetenskapens metod- och teorifokus har varit till förfång för den relevans disciplinen skulle kunnat ha haft för det omgivande samhället.

Kriterierna ger innehållet

En rektor på Poppius Journalistskola berättade en gång för undertecknad (om än i lite svepande ordalag), att på 1970-talet var den gemensamma nämnaren bland de sökandes motiv att man ”ville förändra samhället genom att ställa sig på de svagas sida”, medan 1990-talets studenter ”sökte ett spännande yrke där man kunde förverkliga sig själv, möta kandidater och i bästa fall få synas i TV”. Analogin är kanske inte självklar – men man ska inte underskatta betydelsen av hur belöningsystemen ser ut när man söker förklaringar till varför människor ägnar sig åt det de gör. Byt i kriterierna ut antalet engelska artiklar, ämnesrelevans, förväntningar om erfarenhet av ledning och planering av forskning och samverkan, mot antalet maktkritiska, samhällsrelevanta och svenska artiklar, författade på tvärs mot subdisciplinens eller de överordnande kollegornas skolbildning – och du skulle snart se en annan svensk statsvetenskap. Kanske skulle vi då få fler av de statsvetenskapliga intellektuella debattörer, ordningsmän och folkupplysare som Marie Demker – och flera andra i Göteborgspanelen – efterlyser. För vem, frågar Demker, ”behöver en statsvetenskap som inte engagerar sig i det egna samhällets politiska frågor?”¹. Åsikterna gick ibland isär under diskussionen, men alla i panelen tycktes sluta upp bakom idén att statsvetare

5. Nilsson, Rangnar (2009), Vad är god vetenskap?, i *Tvärsnitt* 2: 2009, <http://www.vr.se/6/121.html>

kan lämna viktiga, normativa bidrag till samhällsdebatten (särskilt så när det gäller den ekonomiska politiken, enligt Lars Calmfors) – om fler i skräet lyckas sätta sig över rädslan att bli stämplad eller etiketterad.

Problem och lösningar

Bland de hot som målades upp (och recept som skrevs ut) under debatten kan också nämnas risken för en urvattnad och försämrad statsvetenskaplig grundutbildning som en följd av sänkta krav på studenterna och inom-disciplinära revistrider med arbetsdelning och splittring som följd. Lösningarna och framtiden låg, om än inte enligt en enhällig panel, i de stora programmen (eftersom de bästa böckerna inte längre skrivs av en ensam forskare på sin kammare) och en betoning av det generella och den disciplinövergripande relevansen.

Att vara eller inte vara statsvetare

Ett annat lite känsligt och frånvarande ämne under debatten var att många statsvetare kanske borde göra något annat, eller åtminstone lämna akademien, eftersom det inte finns plats för alla.² Lite grovt kan vi kanske dela in statsvetarkåren i en liten klick internationellt eller nationellt lysande stjärnor, en större grupp av (ibland) entu-

1. *Statsvetenskap som ämne – brist på maktkritik och hot om bristande relevans?*, bloggpost signerad Marie Demker: <http://vanstrastranden.wordpress.com/2010/10/03/statsvetenskap-som-amne-brist-pa-maktkritik-och-hot-om-bristande-relevans/>
2. Debatten snuddade vid detta ämne när Bo Rothstein (kanske med en blinkning åt panelens Cecilia Malmström, disputerad statsvetare men nu EU-kommissionär för inrikes frågor), tipsade om att ”statsvetare kan göra mycket nytta på andra ställen än inom disciplinen”.

siasmerande lärare, handledare och verksamhetschefer, en likaså relativt väl tilltagen skara av erkänt skickliga forskare, om än inte rikligt citerade än. Och så en kort men ofta uppringd lista på statsvetare som i den tredje uppgiften ser en plikt och ett nöje i att kommentera och recensera politiker och politik i våra medier. (Vissa ingår förstås i flera av dessa kategorier.)

Men så finns det också de som inte bestämt sig. Som i brist på förmåga eller drivkraft inte lyckas förlänga sitt CV enligt meriteringskonstens alla regler (åk utomlands, koppla upp dig mot olika nätverk, visa dig på konferenser, skriv engelska artiklar och böcker själv och med andra, sök pengar hela tiden, undervisa, ta administrativt ansvar, ta plats!), för att åtminstone ha en teoretisk chans till en fast tjänst någonstans, någon gång. Systemet tillåter (än så länge) denna grupp att klamra sig fast, att hanka sig fram, att bidra med lite här och där. Utslagningsprocessen fungerar bra i slussen in till forskarutbildningen, eftersom de allra flesta aldrig kommer in. Och om än ibland med känslan av att ha utsatts för godtycke hos de refuserade, så sker ju en ständig urskiljning i samband med stora och små utlysningar av forskningsmedel. Men den där sista knuffen, i all välmening, av en överordnad kollega ut mot andra äventyr ser vi inte så ofta. Steget får man ta själv. Men vart? Och när?! Liksom en relation som vänder efter några motiga år kan ju också en karriär plötsligen och lite oväntat ta fart. (Begrunda också detta, du statsvetare i limbo!).

MAGNUS ERLANDSSON

Notiser

Metodinternat för doktorander 2011

Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet arrangerar ett metodinternat för doktorander 9-10 juni 2011. Kontaktperson är Michele Micheletti (michele.micheletti@statsvet.su.se).

Årsmötet 2011 i Umeå

På årsmötet i Göteborg beslutades att årsmöte och årsmöteskonferens 2011 kommer att äga rum i Umeå. Närmare information kommer när tidpunkten närmar sig!

NOPSA 2011

Nordiska statsvetenskapliga förbundets (NOPSA) kongress är förlagd till Vasa, Finland, 9-12 augusti 2011.

Förbundets hemsida

Gör det gärna till en vana att då och då titta in på Statsvetenskapliga förbundets hemsida, som nyligen fått ett nytt utseende och ett rikare innehåll – men som nås på samma adress som tidigare: www.swepsa.org